

Mint mondtuk, 1916-ban jelent meg Tevannál Krúdy Gyula: Aranykéz utcai szép napok című könyve. A 2000 példányos egyszerű kiadás mellett külön készült merített papíroson, félpergament kötésben, 100 számozott amatőrpéldány is.

Tevan Andor természetesen megküldte a másik kitűnő nyomdásznak: Kner Imrének, aki maga is éppen a modern magyar irodalom kiadásával foglalkozott, s érthető érdeklődéssel figyelte Krúdyt, az író, és Tevant, a kiadót. Annyira, hogy a Krúdy-könyvvel kapcsolatban több érdekes és jellemző tartalmú levélváltás történt Kner Imre és Tevan Andor között. Főleg Kner Imre részletesebb levelei fontosak számunkra, mert az azokban kifejtett elveket számos vonatkozásban igazolták az azóta eltelt évtizedek is. Nem fukarkodik az elismeréssel, sőt, ő az egyetlen, aki valóban a szakember tudásával és ízlésével értékeli a Krúdy-kiadványt. Azonban nem hallgatja el fönttartásait sem, éppen ezáltal válnak hitelessé elismerő sorai. 1916. augusztus 1-én írja Tevannak:

„A kis fametszetek nagyon sikerültek, nagyon stílusosak és művésziek, igazán gyönyörűek és teljesen „tipografice” hatnak. Nagyon örülök a szép könyvnek, nagyon köszönöm és őszinte szívből gratulálok hozzá.

Engedje meg, hogy éppen mert olyan sokra becsülöm Önt, és törekvéseit, elvi ellenvetéseimet is közöljem!

Nem tartom helyesnek elmúlt korok stílusában való ilyen fokú elmélyedést. nagyon fontos, helyes és szükséges, hogy a régi idők termékeit tanulmányozzuk, vizsgáljuk a hatás fokait, eszközeit, vizsgáljuk, keressük, mindennek a „miért-jét” kutassuk!

De minden kor igazi — szükséges művészi — iránya belülről determinálva van!

Régebbi korok iránya, művészete lehet hasznos és helyes alap, kiindulási pont. Önnek igaza van ebben, s abban is, hogy éppen ehhez a korhoz nyúl vissza, mely az utolsó fénykora a tipográfiának. Ezután a kor után a jelenig halatlan leromlás következett, de ez a kor volt az egészséges fejlődésben a közvetlen elődünk!

Egy régi kor ízlésében való dolgozás éppen olyan helytelen, mintha a várható krinolindivat tényleg be fog következni. — Ha csak az viselné, akinek tényleg

illik, akinek jelleme, külső megjelenése, életviszonyai megfelelők! Még hagyján! De nem így van, legelőször a Lipótváros fogja viselni, s villamoson fog benne járni!

Ha annak a kornak az íróit adjuk így ki, az minden örömünkre és dicséretünkre érdemes!

Önnek is igaza van azonban! Krúdyhoz ez a stílus illik. Sőt, Krúdyt nem is lehet másként kiadni.

Más kérdés azonban, hogy Krúdy modora egyáltalán helyeselhető-e?

Nekünk az a kötelességünk, hogy továbbéptsünk a régi alapon. Krúdy azonban egyre inkább visszafelé halad. A múlt felé.

Ettől eltekintve a könyv Magyarországon egyedülálló mű, és nagy megértéssel alkalmazkodik a könyv belső stílusához! Ennél nagyobb dicséretet könyvre nem lehet mondani.”

A háború csak a nyomás egyenetlenségében látszik meg rajta, akárcsak az ő, azaz Knerék könyvein.

Augusztus 9-én már újabb levél érkezik Tevanhoz, amelyben részben továbbviszi, részben nyomatékosabban húzza alá az előbbi mondanivalóját. Félreérthetetlenül jelentette ki, hogy Krúdyt... nem lehetett másként illusztrálni és kiadni csak úgy, ahogy Tevan tette. A kérdés inkább ez: helyes-e Krúdy egész iránya? Voltaképpen a biedermeierről van szó, erről folyik a vita, amelynek stílusában a Krúdy-könyv megjelent, s amelyről Kner Imre ismételtelen kijelenti: nem lehetett másképpen megcsinálni. A jövőt azonban nem ebben látja. Ezen a ponton Kner Imre mutatkozik haladóbbnak: egyrészt megkérdőjelezi Krúdy egész irányának helyességét — ennek bővebb kifejtésével is találkozunk —, másrészt formai tekintetben is újszerűséget igényel.

Ebben az időszakban a biedermeier röneszánszát éli, főleg Közép-Európában. Visszahatásul a világháború borzalmaira, ágyúk, repülők, egyéb hadi szörnyűségek, továbbá milliók pusztulása két véglet felé hajtják az otthonmaradottakat. Az egyik rész a felelőtlenség, a nihil irányába sodródik, a másik behúzza magát háza, lakása, megmaradt családja védősáncai mögé. Amikor milliókat szakít el egymástól a könyörtelen háború, a megmaradtak egy része annál jobban ragaszkodik egymáshoz; minél szörnyűbb ott kint az élet, annál inkább igyekszik bensőségebbé tenni az otthoni életet; minél inkább tornyosulnak a zavarok s a bizonytalanság hullámai, annál jobban törekszik a nyugalom szigetévé bástyázni polgári, főleg kispolgári otthonát. Ezen az utóbbi talajon talál kedvező fogadtatásra a biedermeier új hulláma, amely — akárcsak a napóleoni háborúk után — most is jelentkezik, amire fentebbi levelében Tevan

is célzott. A német grafikában éppúgy, mint íme, nálunk is. Berlin könyvművészetében E. T. A. Hoffmann köntösében jelentkezik, maga az író is hirtelen nagy megbecsüléshez jut, nagyságát tekintve méltán, ha egyébként más cél takarójául használják is fel. S íme, a *Krúdy-kötet* a bizonyosság rá, nálunk is helyet kér magának a biedermeier, de Kner Imre nem ebben látja a jövő irányát. S természetesen, Krúdy irányát is tévedésnek minősíti.

Nem hoz fel „*Krúdy semmi jót* — írja még később is, 1917. január 28-án, *szépet, vagy újat abból a korból, amelybe szerelmes. Csak hangulatokat ad, elringat, mesél s éppen ezért veszedelmes. Szeretni szabad, sőt kell a múltat, de szerelmesnek lenni bele nem szabad.*” — Mai értékelésünkkel sem mondhatnánk mást, s hogy a nagyság, az irodalmi-művészeti érték milyen sokrétűen gazdag, éppen Krúdy bizonyíthatja: kibírta ezt a ma is érvényes, igaz kritikát.

Krúdy Gyula Pest 1916 című könyvének címlapját Pólya Tibor rajzolta. Róla azt írja Kner Imre, hogy nem tud címlapot rajzolni, s hozzáteszi zárójelben: ki tud nálunk? Össze nem illő elemek, különböző stílusok keveréke, de annyiban legalább illik Krúdyhoz — írja 1917. január 25-én Tevan Andornak. — Majd újra elmondja véleményét Krúdyról: csak régi dolgaiban szerette, amióta „üres manier” az, amit ír, azóta nem. — A modorosságot különben Tevan Andor is elismeri, de ennek ellenére is írónak tartja, míg Szederkényi Annáról — kitől e tájban szintén jelentetett meg egy kis füzetet — semmiféle véleménye sincs. De mert évek óta hevert nála a kézirat, ügyvédi fölszólítás stb. miatt végül nem térhetett ki előle.³¹